

Оригинални научни рад
уДК: 821.112.2.09-31 Фихте Х.
82.01:305
doi: 10.5937/zrffp54-50362

ХУБЕРТ ФИХТЕ, „ПАЛЕТА”, ПАЛЕТИЈАНЦИ, ХОМОСЕКСУАЛЦИ И ДРУГИ БИТИЈАНЦИ ИЛИ: ДА ЛИ БИТИ НЕ МОЖЕ БИТИ БЕЗ ХЕТЕРОНОРМАТИВНИХ ПРИСИЛА?

Марина М. ПЕТРОВИЋ ЈИЛИХ¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за немачки језик и књижевност
Крагујевац (Србија)

¹ marinajulichkg@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0007-6927-9483>

Примљен: 10. 4. 2024.
Прихваћен: 17. 6. 2024.

ХУБЕРТ ФИХТЕ, „ПАЛЕТА”, ПАЛЕТИЈАНЦИ, ХОМОСЕКСУАЛЦИ И ДРУГИ БИТИЈАНЦИ ИЛИ: ДА ЛИ БИТИ НЕ МОЖЕ БИТИ БЕЗ ХЕТЕРОНОРМАТИВНИХ ПРИСИЛА?

Кључне речи:
бит култура;
кафана „Палета”;
хетеронормативност;
пол и род;
секс;
забрана;
јаство.

Сажетак. Надовезујући се на актуелни књижевнаучни дискурс немачког говорног подручја, који тек крајем XX и почетком XXI века почиње интензивно да се бави проблематиком родне и квир књижевности, овај рад за предмет има проналажење и анализу хомосексуалног и родног дискурса у аутофиктивном роману *Палетија* хомосексуалног/бисексуалног аутора Хуберта Фихтеа. Роман је објављен 1968. године у време важења законске забране хомосексуалних односа у Савезној Републици Немачкој. Циљеви рада усмерени су на истраживање (не)могућности проналажења јаства, самостабилизације и самоспознаје особа које су „другачије” од других, као и на расветљавање улоге аутора као претече савремених родних и квир студија. Теоријски је рад утемељен на постфеминистичким теоријама, по којима су род и сексуалност културно установљене конструкције хетеронормативних друштава.

Майрикс

Кад је Хуберт Фихте 1968. године објавио свој роман *Палеџа*, родне и квир студије у Немачкој нису још биле ни у повоју. Оне почињу, под утицајем родних и квир дискурса из Америке, да се развијају деведесетих година XX века, а о квир студијама у Немачкој можемо да говоримо тек од 2000. године. Квир студије у одређеном смислу чине један од огранака родних студија (Kauer, 2019, стр. 9, 11). Сам појам *квир* почиње да се користи у Америци од двадесетих година XX века и означава мушкарце који ступају у сексуалне односе с мушкарцима. Од четрдесетих година XX века тај назив добија пејоративно значење, док крајем осамдесетих активисти и активисткиње почињу да га користе свесно као надређен појам за означавање целокупне ЛГБТИ+ популације (Völkel, 2022, стр. 88, 89). Термин је коначно 1991. године у феминистичке студије увела итали-америчка научница Тереза де Лауретис (Teresa de Lauretis) као концепт за један нови, критички приступ владајућој хетеросексуалној нормативности (Kauer, 2019, стр. 10)². „Паралелно са овим развојем политичких ситуација, делом као рефлекс на то, делом независно од тога, настаје *квир* у оквиру универзитетских Gay- und Lesbian Studies као заједничко име за један нови критичко-теоријски приступ области ваннормативне сексуалности” (Woltersdorf, 2003, стр. 916)³.

Да ли је Јеки, протагониста овог аутофиктивног романа и Фихтеов алтер его, као хомо и бисексуална особа и пре настанка родних теорија живео у складу са данас владајућим мишљењима по којима је у најмању руку род (*gender*) културно тј. социјално тумачење биолошког пола (*sex*)? Овакав став о социјалном, односно културном родном идентитету данас је у немачком академском дискурсу прихваћен као важећи и употребљава

² Све преводе на српски, уколико већ не постоје, сачинила је ауторка рада. Оригинал текст биће наведен у фусноти.

³ „Parallel zu diesen politischen Entwicklungen, teils als Reflex darauf, teils unabhängig davon, entstand queer im universitären Bereich der Gay- und Lesbian Studies als Sammelbegriff für einen neuen kritisch theoretischen Zugang zum Feld nicht-normge-rechter Sexualitäten.”

се као аналитичка категорија (Косуџа, 2022, стр. 125). У родним студијама се данас полази од неопходности превазилажења једноставне поделе на пол као природни и род као културни феномен и упућује се на потребу прихватања умрежених конститутивних форми „соматских, биолошких, искуствених, историјских и праксеолошких димензија сексуалности” (Villa, 2019, стр. 31). Тренутна научна дискусија у овој области заснива се на појму културе који је оријентисан на испитивање значења, симбола и знања у текстовима који, попут књижевних текстова, имају значајну улогу у динамичним дискурзивним системима друштвене саморефлексије (Hille & Schiedermaier, 2021, стр. 131). Култура дефинише родни идентитет, а родни односи читавају се у култури. То значи да род и сва његова обележја нису природни ентитети и консеквенце, већ социјалне и културне конструкције, у чијем настанку језик има значајну улогу (Bieker, 2022, стр. 31). Филозофкиња и професорка реторике Џудит Батлер (Judith Butler) која 1990. године у САД објављује културну књигу *Невоље с родом* (*Gender trouble*) и данас се сматра за утемељивачицу квир студија и „класика модерне теорије књижевности” (Kauer, 2019, стр. 15). Батлер род утемељује као перформативну дискурзивну конструкцију, чији идентитет конструише самог себе „сџилизованим џонављањем чинова” (Butler, 2016, стр. 233).⁴ Но, чак је и пол делимично успостављена конструкција дискурса, тврди она у бројним филозофским излагањима (Butler, 2001; 2012; 2016). Сматрајући да родно одређеном животу на пут стају „извесне научене и насилне претпоставке”, она се залаже за враћање легитимности мањинским родним и полним праксама (Butler, 2016, стр. 8). У *Невољи с родом* „је реч о захтеву да се легитимност прошири и на тела која се схватају као лажна, нестварна и неразумљива” (Butler, 2016, стр. 25). То не значи да својим аргументима Џудит Батлер покушава да докаже да тело и његове биолошке одлике не постоје, већ да је разликовање између полова схватљиво само као културни дискурс (Kauer, 2019, стр. 23). У једном интервјуу на питање да ли у својим радовима хоће да покаже да биолошки полни идентитет који разликује мушкарца и жене не постоји, она одговара:

„Знате шта, ја нисам луда. Не тврдим ни случајно да нема биолошких разлика између полова. Али ако кажемо има их, онда морамо прецизно да утврдимо које су те разлике и тиме смо већ уплетени у културне интерпретативне обрасце. На пример, људи ми кажу: ’Жене могу да рађају децу, мушкарци не – зар то није разлика? Томе не можете да противуречите!’ Међутим, питање је заправо: има пуно жена које не могу или не желе да рађају – тврдимо ли да оне нису жене? Када кажемо да се жене разликују од мушкараца због ове способности, па се онда утврди да ова способност није суштинска за оно што жене јесу,

⁴ Курзив је коришћен у оригиналном тексту.

онда се налазимо у културном чину: културну норму репродукције поставили смо као одређење биолошке разлике. Не може се поуздано рећи шта је у овој дебати биолошко, а шта културно.” (Butler према Kauer 2019, стр. 16)⁵

Биолошки пол је културно детерминисан зато што је већ интерпретација одређених органа као примарних полних органа културно утврђена (Kauer, 2019, стр. 23). Док многе савремене квир теорије често у потпуности негирају постојање биолошке разлике између полова, хетеросексуални матрикс своју моћ заснива на томе што претпоставку о постојању два пола повезује са фикцијом да се жене и мушкарци не разликују само на основу телесних одлика, већ и на основу понашања (Kauer, 2019, стр. 22). Еверт сматра да дискриминација ЛГБТИ+ особа не проистиче из страха, већ из мржње коју намећу постојеће цис-(хетеро)норме (Ewert, 2020, стр. 17). Цис-сексизам (циснормативност или цисполни биологијизам) додељује телу при рођењу одређени пол. У овом наметању пола влада правило да особа која је рођена са вулвином мора да буде жена, а она рођена са пенисом мушкарац. Свака особа мора да има право на пол који сам/а бира и о коме сам/а одлучује (Ewert, 2020, стр. 18). Догматични ставови ове теоретичарке представљају један од многобројних могућих погледа на квир проблематику, али могу да буду плодносни у контексту разумевања књижевних текстова. Хетеросексуални дискурс који се базира на биолошкој двополности и функционише као норматив може да покаже само оне врсте материјализације, које се могу читати из културног дискурса (Kilian према Kauer, 2019, стр. 23). Дискурзивност се може посматрати као једна од централних категорија за проучавање односа између књижевних текстова и културних, културолошких и друштвених феномена. Разумевању и анализи родне и квир проблематике у књижевним текстовима све чешће се приступа из перспективе њиховог продуктивног учешћа у дискурсима. Тренутна књижевнонаучна дискусија у овој области заснива се на појму културе који је оријентисан на испитивање значења, симбола и знања у текстовима. Како је култура доступна анализи само преко текстова (у

⁵ „Wissen Sie, ich bin nicht verrückt. Ich bestreite keineswegs, dass es biologische Unterschiede zwischen den Geschlechtern gibt. Doch, wenn wir sagen, es gibt sie, müssen wir auch präzisieren, was sie sind, und dabei sind wir in kulturelle Deutungsmuster verstrickt. Zum Beispiel sagen Leute zu mir: „Frauen können Kinder gebären, Männer nicht – ist das kein Unterschied? Das leugnen Sie doch nicht!“ Die eigentliche Frage ist aber: Es gibt viele Frauen, die nicht gebären können oder nicht wollen – behaupten wir, sie seien keine Frauen? Wenn wir sagen, Frauen unterscheiden sich von Männern durch diese Fähigkeit, es sich aber herausstellt, dass diese Fähigkeit nicht wesentlich dafür ist, wer sie sind, dann befinden wir uns in einem kulturellen Akt: Wir setzen eine kulturelle Norm der Reproduktion zur Bestimmung eines biologischen Unterschiedes fest. Es lässt sich nicht wirklich sagen, was in dieser Debatte biologisch ist und was kulturell.”

Хуберт Фихте, „Палейа”, ипалейијанци, хомосексуалци и дрући БИТИјанци или: Да ли БИТИ не може бити без хетеронормативних ирисила?

најширем смислу), књижевност има значајну улогу у динамичним дискурзивним системима друштвене саморефлексије (Hille & Schiedermaier, 2021, стр. 131). Полазећи од претходно наведених теоријских постулата приступиће се анализи родног, тј. квир дискурса у роману *Палейа* Хуберта Фихтеа. Фундамент ових постулата чиниће становиште Џудит Батлер да је род перформативна дискурзивна конструкција и да идентитет рода конструише самог себе у чиновима сталног понављања.

„У ком је смислу, дакле, род чин? Као и у другим ритуалним друштвеним драмама, деловање рода захтева да се перформанс понавља. То понављање је у исти мах поновно извођење и поновно искушавање једног скупа значења који је већ друштвено установљен. То је свакодневан и ритуализован облик њихове легитимације. Премда индивидуална тела спроводе та означавања у дело, постајући стилизована на родно одређен начин, то 'деловање' је јавно деловање. Оно има темпоралну и колективну димензију, а његов јавни карактер није неважан; до перформанса долази услед стратешког циља да се род задржи у свом бинарном оквиру – а тај се циљ не може приписати субјекту, већ се пре мора разумети као оно што утемељује и утврђује субјект.” (Butler, 2016, стр. 232)

У поменутом интервјуу Батлер на другом месту истиче да она појам културе посматра у множини и упућује на постојање више култура. Наводи да у неким индијанским заједницама постоји концепт трећег пола/рода, а у неким другим категорије за хермафродитизам. Самим тим се, према њеном мишљењу, намеће питање, да ли у нашем владајућем друштвеном моделу захтевамо да особа поседује унапред знан и једини признат хетеронормативни родни идентитет да би учествовала у култури и да бисмо је прихватили као људско биће.

Ритуали и друштвене драме

О „ритуалним друштвеним драмама”, које се не тичу (искључиво) родне проблематике, неколико деценија пре Батлер говори и пише немачки књижевник и етнограф Хуберт Фихте⁶. Он се сматра за претечу квир и постоконијалних студија у Немачкој, чијем се истраживању посвећује у свом каснијем књижевном опусу. У својим етнопоетичким текстовима он пише о многобројности стварности и култура, а за њихово заједничко обележје наводи постојање ритуала. Да би о њима могао да извештава што аутентичније, аутор путује по многим јужноамеричким и афричким

⁶ Разумети Фихтеа није могуће без увида у његово дело и његову биографију. Можда у овоме, као и у асоцијативном стилу писања, треба тражити разлог томе што је у српско-босанско-хрватском језичком подручју остао непознаница.

земљама, у којима посматрањем, учешћем у животу њихових становника и многобројним интервјуима прикупља податке за писање оне врсте књижевности коју неки теоретичари називају „поетском антропологијом”, а он сам „етнопоезијом” (Laemmle, 1985, стр. 265, 266). Његови извештаји са експедиција о карневалистичким, оргијским и митолошким култовима и народним веровањима, објављени у књизи *Ксанго* (Xango, 1976) имају још једну димензију: он жели да укаже на то, колико је западна цивилизација осиромашена губљењем митова и култних церемонија. Насиље које у савременим друштвима доживљавамо огледа се, према Фихтеу, у нашем сексуалном понашању: границе између нормалности и перверзије су флуидне (Laemmle, 1985, стр. 265). Овај флуид обрађује у тексту *Ханс Ејендорфер. Кожни човек разговара са Хубертом Фихтеом* (Hans Eppendorfer. *Der Ledermann spricht mit Hubert Fichte*, 1976), који је заправо интервју са писцем убицом о његовим мотивима убиства и садомазохистичким сексуалним искуствима, у којима актери/актерке лебде између живота и смрти. Књижевност је за Фихтеа од самог почетка његовог књижевног стварања истраживање људског понашања (Laemmle, 1985, стр. 265). У књизи *Воли, љућник љо Индију* (Wolli Indienfahrer, 1978) Фихте пише о сексуалности на себи својствен начин, мешајући сензибилитет и бесрамну директност (Laemmle, 1985, стр. 263). Роман *Покушај о љубершеишу* (*Versuch über die Pubertät*), објављен 1974. године, разоткрива најскривеније стране хомосексуалности самог писца.

То што Фихтеа привлаче социјално дискриминисане и/или етничке мањине има везе с његовим биографским и породичним коренима, тврди Лемле (Laemmle, 1985, стр. 259). Рођен 1935. од оца Јеврејина⁷ и мајке Немице, прве године свог живота проводи у Хамбургу код баке и деке по мајци и памти их по добру. Међутим, у страху да ће се његово порекло разоткрити, мајка успева да се у оквиру операције *Kinderlandverschickung*⁸ са сином одсели у Штајнгриф у Баварској. Дете мора да пошаље у католичко сиротиште, у ком оно проводи годину дана. У свом роману првенцу *Сиротинице* (*Das Weisenhaus*, 1965) Фихте пише аутофиктивни текст о овом трауматичном периоду из перспективе осмогодишњег дечака Детлефа. Убрзо након повратка у Хамбург почиње бомбардовање града, а он бива евакуисан у Шлезију. После рата Фихте се бави разним пословима и путује по разним земљама на различитим континентима: глуми у позоришту, почиње да пише, студира архитектуру и пољопривреду, ради на радију,

⁷ Фихтеов отац је покушао да побегне у Шведску, да би се спасао од надоласећег нацистичког лудила, али му се од тада губи сваки траг и он се води као „нестало лице”. Фихте га никада није упознао.

⁸ *Kinderlandverschickung* (слање деце у села) од 1940. означава масовно слање мајки с малом децом и школске деце у села ради склањања из градова изложених бомбардовањима.

Худерџи Фихте, „Палејиа”, палејијанци, хомосексуалци и друџи БИТИјанци или: Да ли БИТИ не може бити без хетеронормативних џрисила?

управља пољопривредним пословима у једном дому за малолетне преступнике. Од 1962. се посвећује писању као слободни уметник. Студира шведски, португалски и старогрчки, држи предавања на универзитетима у Лисабону, Порти и Коимбри. Учествује у активностима књижевне Групе 47. Упознаје се, дружи и има љубавне односе с људима који ће обогатити његов емотивни и професионални живот и подстаћи га да се суочи са собом као писцем и са собом као хомосексуалцем.⁹ Путује по Шведској, Француској, Португалији, Грчкој, по земљама Јужне Америке и Африке. Фихте умире 8. марта 1986. од последица AIDS-а (Beckermann, 1985, стр. 317–322).

Јеки иде Генземаркџом

Но, вратимо се сада (скоро) на почетак и завиримо у „Палету”. Подрумска кафана у Хамбургу стотинак корака удаљена од Трга Генземаркт (затворена 1967.) била је стециште хипика и клошара, интелектуалаца и алкохоличара, уметника, наркомана, проститутки и подводача, хомосексуалаца, трансвестита и лезбејки, ситних лопова и криминалаца. Три године Фихте из дана у дан одлази у ту култну кафану и постаје њен део, као и сви остали. Он посматра, описује, пише (приповедано време је око годину дана), покушава да задржи дистанцу, али учествује у њеном миљеу: ту су дозвољени посртање, падање, физичко обрачунавање, повраћање, бесомучно опијање, дрогирање, одвођење одабраних (иако се поставља питање ко је кога уопште бирао) на партију секса у мрачне ћошкове у околини, понекад у нечији стан. У њој се скривало од полиције и преносиле су се гласине о томе кад ће следећа рација. Фихтеови „хипици” су затворено друштво: „врло ретко уђе свеж ветар из спољашњег света у ову опустошену идилу” (Baumgart, 1985, стр. 33). Иза маске и надимака (Триперсузи, Рајнер ренесансни кнезић, сликар Халелуја, Вилибоксер, конобарица Цифра) скривене су неснађене личности у потрази за срећом, коју не могу да пронађу у (мало)грађанском свету којим су окружене, али су у њиховом сопственом малом свету још удаљеније од ње. Оно што „Фихтеов епски персонал” (Reich-Ranicki, 1985, стр. 48) тражи у ствари је љубав (Reich-Ranicki, 1985, стр. 51). Чињеница

⁹ Битну улогу у његовом животу и стваралаштву имали су књижевник Ханс Хени Јан (Hans Henning Jahnn), директор архива у Ворпсведеу Ханс Херман Риф (Hans Hermann Rief), фотографкиња Леоноре Мау (Leonore Mau), његови љубавници (између осталих) Ридигер Нојшутц (Rüdiger Neuschütz), Ф. Ј. Радац (F. J. Raddatz), режисер звучних књига Петер Мишел Ладиџе (Peter Michel Ladiges, психолог и феноменолог В. Колер (Wolfgang Kohler) и многи други. Сусреће се са Пикасом, Камјем и Борхесом, интервјуише аутора и бившег криминалца Жана Женеа (Jean Genet), књижевницу Елфриде Герстл (Elfriede Gerstl), кабаретисткињу Лил Пикар (Lil Picard), гренадског марксистичког револуционара Мориса Бишопа (Maurice Bishop) итд.

је пак, каже Раницки, да се пред нама налази једна бесрамна, често непријатна и понекад сурова књига (Reich-Ranicki, 1985, стр. 48) (*ein schamloses und oft peinliches und bisweilen grausames Buch*), која није препоручљива за „осетљиве душе”. Али је Јеки – приповедач и посматрач,

„нежан и мек човек, осетљив и повредив. Као ванбрачно дете, полу-Јеврејин и ’полуклошар’, он стоји између светова: између ’сензибилности и огрубелости’, између сна и реалности, између родова. А пре свега између ’Палете’ и спољашњег света. Он спада у њен миље и у њему учествује, али остаје на дистанци. Не може да престане да посматра и све и себе, не може да престане да се чуди. Но нек је овај Јеки све увек само упола, једно је сасвим сигурно у целисти: поета и то поета кога ломи сажалење и који зна да плаче. Не, није оно вулгарно и развратно, оно грубо и брутално то што угрожава његову књигу, пре ће бити да је то оно сентиментално.” (Reich-Ranicki, 1985, стр. 49)¹⁰

У „Палети” лом

Управо мешавина сентименталног и грубог или грубог које скрива сентиментално обележава Фихтеов приступ ликовима (не само) у *Палети*. Читава борба палетијанаца и палетијанки, борба бит-генерације за идеале које су желели да живе, била је прожета страхом. Страхом од полиције, од рације, од родитеља, од осуде околине. Друштво и владајуће норме у њему у тексту су изложени оштрој, наизглед равнодушној и често непосредној критици. Ироничним приказима западнонемачке свакодневице аутор јој се истовремено изругава, поготово када јој приписује карактеристике националсоцијалистичког времена (очеви и рођаци „битијанаца” и „битијанки”, некадашњи Хитлерови извршиоци злочина и убице, поново су рехабилитовани и раде у друштвеним институцијама; места на којима се окупљају хомосексуалци ограђују се бодљикавом жицом као у концентрационим логорима): „Јирген води Јекија по уском путу поред обронка, где је полиција ту и тамо поставила бодљикаву жицу да би на кривој равни отежала анални коитус, анилингус, да би спречила орални секс и обострану

¹⁰ „...ist ein zarter und weicher Mensch, empfindsam und verletzlich. Er, das unehliche Kind, Halbjudе und „Halbgammler“, steht zwischen den Welten: zwischen „Sensibilität und Abgebrühtheit“, zwischen Traum und Realität, zwischen den Geschlechtern. Und vor allem: zwischen der ‚Palletе‘ und der Außenwelt. Er gehört dazu, er macht mit, indes verliert er nie die Distanz. Er kann es nicht unterlassen, alle und sich selbst zu beobachten und sich zu wundern. Denn mag dieser Jäcki alles immer nur zu Hälfte sein, eins ist er gewiß ganz: ein Literat – und obendrein einer, der fortwährend vom Mitleid überwältigt wird und bei dem die Tränen locker sind. Nein, nicht das Vulgäre und Obszöne, nicht das Derbe und Brutale gefährdet Fichtes Roman, sondern weit eher das Sentimentale.”

Худерџи Фихте, „Палетија”, палетијанци, хомосексуалци и друџи БИТИјанци или: Да ли БИТИ не може бити без хетеронормативних њисила?

мастурбацију и да би олакшала гоњење ненормалности”¹¹ (Fichte, 2010, стр. 58). Јеки је понекад приморан да бежи, „да не иде брже, да иде брже и брже, кад га прате четворица, приморава себе да остане код куће, да слуша о мучењима, пиранама, полицијским интервенцијама, дисциплини, кућним правилима омладинских кампова, рацијама” (Fichte, 2010, стр. 197).¹² Однос између забране и жеље се чини кружан, па моћ и отпор проузрокују једно друго, односно: нема моћи без отпора, ни отпора без моћи, како тврди Фуко (према Žižek, 2006, стр. 220). У том смислу из сексуалности и покушаја њеног „дисциплиновања” репресивни закон није „извањски либиду којег потискује, већ репресивни закон потискује до ступња да репресија постаје либидинална активност” (Butler према Žižek, 2006, стр. 221).

У потрази за стабилношћу и љубављу палетијанци и палетијанке се понекад упуштају у сексуалне оргије (Fichte, 2010, стр. 66, 67, 73) или се препуштају сексу као привременом осећању среће, ведрине, самоиспуњења и заборављавања. Секс им омогућава да измаштају представе о сопственој или туђој слободи и моћи, а симулирана осећања показују да је свет симулирани феномен (Baudrillard према Leskovec, 2012, стр. 247) у којем се у тренуцима чулног задовољавања заборављају страх, недостатак блискости и друштвена изопштеност. У сексуалним односима и сексуалном уживању, у ком се Фихтеови јунаци и јунакиње највише приближавају интимности другог људског бића и у целини му се препуштају и разоткривају, налази се „нешто трауматично по својој драматичној силовитости, а ипак немогуће у смислу да га никада не можемо схватити ни симболизовати” (Žižek, 2006, стр. 53). Тренуци самозаборављавања и повећане емоционалности могу да доведу до интензивног доживљаја стварности (Leskovec, 2012, стр. 251), док „сексуални међуакт” (Schwarz-Friesel, 2007, стр. 309) испуњава „анималне инстинкте” и редукује љубав на чулну појуду, на телесни ужитак, на физички акт. У овом феномену истовремено се показује амбивалентност, јер се емоционализују чулни сексуални чинови без емоција као чист ужитак, искључујући и супротстављајући им осећања љубави, страха, бола и несигурности који их прате у њиховом вансексуалном дивствовању:

„Харалд је мртав.

– Смешно, увек кад се пробудим ујутру морам да га издркам, каже Харалд и почиње да дрка.

¹¹ „Jürgen führt Jäcki den schmalen Weg entlang, den Abhang vorbei, wo die Polizei Stacheldraht hin und her gespannt hat, um den Analkoitus, den Anilingus auf der schiefen Ebene zu erschweren, um den oralen Verkehr zu vereiteln und die mutuelle Masturbation und um die Verfolgung der Abartigkeit zu erleichtern.”

¹² „...nicht schneller und schneller und schneller zu gehen, der sich zwingt, daheim zu bleiben, zuzuhören über Folter, Piranahs, Polizeieinsätze, Disziplin, Jugendherbergsordnung, Razzien.”

Не мисли на Харалда сад кад си поред Лојлоја, који управо вади свог локнастог принца.

Испред продавнице куриозитета Јеки диже Лојлоја увис и Лојлој диже Јекија увис и Јеки Лојлоја и осећа Лојлојово тело испод шала и торбе и пароброди шиште уз Шагала и алигаторима прашина не спада са стаклених очију.” (Fichte, 2010, стр. 182)¹³

Овакав противречан сексуални образац можемо да прочитамо и код Јекија: он се изјашњава као хомосексуалац, живи са Ирмом (у стварном животу Леоноре Мај) и негује сексуалне односе с мушкарцима, које често доводи кући. „Она зна да понекад долази кући са мужјацима и она га толико воли да се томе не противи, иако сваки пут сасвим пребледи због тога...” (Fichte, 2010, стр. 143).¹⁴ Када једном приликом у Јекијевом и Ирмином стану, сишавши из собе, Рајмар ренесансни кнезић, Мануел и Јеки налете на Ирму, којој се у том тренутку губи боја с лица, Јеки размишља о „телесној љубави, духовној љубави, жестокој љубави, љубавним аферама, верској љубави према Богу или од Бога” и закључује да су сви они који су се заде-сили тог тренутка у тој просторији горе припремљени за оно што се зове љубав него „апотекарски уписници на студије апотекарства” (Fichte, 2010, стр. 143). Ирма и Лиана Поци (Елинор Јан, супруга Ханса Хенија Јана¹⁵, ког у роману помиње правим именом и презименом) у Фихтеовој палети ликова једине су које не иду у „Палету” и не показују обрасце понашања дугих палетијанаца и палетијанки, уједно показујући да живе у складу с њиховим културним обрасцима: оне прихватају ваннормативне начине сопственог живота. У окриљу грађанских бракова и хетеронормативно усклађеног односа међу половима, хомосексуалност њихових мушкараца одвија се по устаљеним формама: код Ханса Хенија Јана скривена је од јавности и он није подвргнут друштвеном изопштавању, док је код Јекија отворена и готово бескрупулозна. Тек када у обзир узмемо историјски пе-риод конзервативне владавине у Западној Немачкој, можемо да схватимо колика је била Фихтеова улога у борби за права геј-популације. Параграф

¹³ „Harald ist tot.

– Komisch, morgens, wenn ich aufwach, muß ich immer einen sausen lassen, sagte Harald, und ließ einen sausen.

Nicht an Harald denken neben Leuleu, der seinen Lockenprinzen abschirmt.

Vor dem Kuriositätengeschäft hebt Jäcki Leuleu in die Luft und Leuleu hebt Jäcki in die Luft und Jäcki Leuleu und fühlt Leuleus Body hinter Schal und Duffle und Dampfer tüten zu der Chagallgeste und den Alligatoren fällt der Staub nicht von den Glasaugen.”

¹⁴ „Sie weiß, dass er gelegentlich abends mit Males nach Hause kommt und sie liebt ihn so sehr, da sie nichts dagegen einwendet, trotzdem wird sie jedesmal ganz bleich davon...”

¹⁵ Књижевник Ханс Хени Јан је Фихтеов узор, „учитељ” и „отац”. Хомосексуалац у грађанском браку, он утиче на свог знатно млађег пријатеља да прихвати хомосексуализам, али га инспирише и на пословном плану и подржава у писању.

Хуберт Фихте, „Палетија”, палетијанци, хомосексуалци и дрући БИТИјанци или: Да ли БИТИ не може бити без хетеронормативних њисила?

175. Кривичног закона Савезне Републике Немачке, којим се забрањују хомосексуални односи, биће у потпуности укинут тек 1995, и то захваљујући геј-активистима и активисткињама организација из Источне Немачке (sic!).¹⁶ Да аутору није било нимало лако да пролази кроз неизбежне проблеме, пише и сам у једном од каснијих дела: као аутовани хомосексуалац био је затворен у гето хетеронормативног друштва, а као хомосексуалац у гетоу хомосексуалаца критикован је зато што живи са женом. Његова храброст, али и храброст његових ликова да се одупру лажним „моралним” нормама (шта су моралне норме ако не друштвени конструкти, односно културноинтерпретативни обрасци, исто као и род и пол?) проистиче из њихове потребе за слободом, љубављу и срећом. Отуда долази критика не само хетеронормативног матрикса, него и свих оних који воде тајни живот прилагођен владајућим правилима. Описујући Шуша, који покушава да га „мува”, Јеки зна: „То је један од после-двадест-и-један-саг-хомића *a la* отац породице [...] који се после посла трти у жбуњу, при томе гледа надесно и налево, најрадије би имао очи и позади, један од шефова одсека, који на пословној прослави јубилеја љубе касира, један од педера у дубини срца и душе...” (Fichte, 2010, стр. 66).¹⁷

Адами и Еве

Палетијанци и палетијанке чине се потпуно незаинтересовани за нормативне родне разлике, па се начин на који Арним туче Ану (Fichte, 2010, стр. 100) не би могао навести као пример насиља над женама, већ општег насиља, које понекад иначе ескалира у тучама у „Палети”, често проузроковано дејством алкохола и дрога. Но, физичко, духовно и друштвено условљено насиље над женама ван зидова „Палете” важан је део родног дискурса у роману. У одељку „О историји Јекијевог сажалења”, описујући шутирим речима ситуације у животу које су га потресале, помиње, између осталог, злочиначки сурово понашање мушкараца према женама у сопственој породици. Писац у неколико кратких реченица, наизглед хладно и без емоција, јасно дочарава ужасе мушког малтретирања и сопствену сапатњу:

„Са стрином, кад ју је тукао стриц. Њих двоје седе и ручају. Стриц устаје и одлази до ормара и вади своје друге хозентрегерере и њима дије стрину све док не почну да јој се оцртавају данге.

¹⁶ Опширније, између осталог, на <https://lsvd.de/paragraph175STGB>

¹⁷ „Das ist einer von einundzwanzig Uhr Schwulen a la Familienvater [...], die kurz nach ihrer Runde sich im Gebüsch bücken, dabei nach rechts sehen und nach links, am liebsten Augen noch hinten hätten, einer von den Abteilungsleitern, die beim Geschäftsjubiläum den Kassierer küssen, einer von den Herzensgrundschwulen...”

- Јадна стрина.
- Бесни стриц.” (Fichte, 2010, стр. 158)¹⁸

И на другим местима у роману Јеки с (не)скривеним презиром пише о мушкарцима који туку жене: „То је твој отац, мисли Јеки... онај који туче. Руком или бичем” (Fichte, 2010, стр. 243). Осуђујући без осуде, без осуђујућих речи, без патетике, поетским приказом истине, Јеки крвари још више, саосећа, пати и одлучно се одриче таквих очева, у које убраја и Бога.

„Јеки види своје очеве.

Први је био његов деда. Он је тукао своје ћерке кожним каишевима. Био полицајац. Па на крају порески инспектор. Једној својој ћерки, Јекијевој мајци, претио је секиром. Био колеричан и имао коронарну склерозу. Није био прави отац. Други је био Бог отац. Али само због имена и зато што је на неким сликама изгледао очински.” (Fichte, 2010, стр. 243)¹⁹

Када Хајди из „Палете” затрудни и реши да добије дете, њени пријатељи почињу да се информишу о настанку и генетском наслеђу људског бића, пре свега о полним ћелијама, оплођењу и генетском одређивању пола. У својој знатижељи посебно се истиче Јирген, који „открива” да је човек тако лепо и предивно и савршено и узвишено створење и да то заиста мора бити јасно речено (Fichte, 2010, стр. 294). Међутим, Јирген наставља да чита и почиње да открива неке несавршености у стварању, постајању и постојању људског бића. Након биолошког настајања новог живота и оплођења, чита Јирген, само је мушкарац носилац Y-хромозома, дакле само отац има оно од чега се прави син, сваки син добија Y-хромозом само од оца, само ако га син пренесе даље, унук ће бити унук, а не унука. Ипсилон полази од Адама директно, размишља Јирген, одређујући пол, и тако ће бити, исто као што и име иде са оца на сина, као ипсилон, све до нестанка света. Са биолошког одређења пола и рода долази до премештања на друштвено, односно културно установљено нормирање разлика између мушкарца и жене: „Он жени од које син није добио ништа за то што је син, узима име и син ће из истог разлога узети име својој жени” (Fichte, 2010, стр. 294)²⁰.

¹⁸ „Mit der Tante, als der Onkel sie schlug. Die beiden sitzen beim Mittagessen. Drr Onkel steht auf und geht an den Kleiderschrank und holt seine zweiten Hosenträger heraus und haut die Tante, bis sie Striemen hat.

– Die arme Tante.
– Der wütige Onkel.”

¹⁹ „Jäcki sieht seine Väter.

Der erste war sein Opa. Der schlug seine Töchter mit dem Ledergürtel. Polizist erst. Zuletzt Zollinspektor. Er bedrohte seine eine Tochter, Jäckis Mutter, mit dem Beil. Er war cholерisch, hatte Coronarsklerose. Kein richtiger Vater. Der zweite war Gottvater. Aber nur wegen des Wortes und weil er auf einigen Abbildungen so vaterig aussah.”

²⁰ „Er nimmt der Frau den Namen weg, von der der Sohn nicht hat, daß er Sohn ist und der aus dem gleichen Grund seiner Frau den Namen wegnehmen wird.”

Хуберти Фихте, „Палејиа”, иалејијанци, хомосексуалци и дрући БИТИјанци или: Да ли БИТИ не може бијти без хејеронормативних йрисила?

Али, ако понекад овај процес не успе као што би по правилу требало, и у ипсилоне ускочи понеко икс, онда настаје прави хермафродит!, са одушевљењем открива Јирген свој смисао света. Најбоље решење за дебу, ако се после најдетаљнијег проучавања гениталија одмах по њеном рођењу не може јасно утврдити пол, јесте да се у документа упише као мушко. Не само зато што су хермафродити већински мушких полних одлика, већ и зато што ће у каснијој борби за живот боље проћи као мушкарац него као жена, сматра Јирген (Fichte, 2010, стр. 295).

А сада осџаје вера, нада и љубав

Имплицитно описујући у свом роману оно што ће неколико деценија касније у филозофским расправама тврдити Џудит Батлер, да родно одређеном животу на пут стају „извесне научене и насилне претпоставке” (Batler, 2016, стр. 8), и Фихте се залаже за давање легитимности мањинским родним и полним праксама.

„У мери у којој родне норме (идеални диморфизам, хетеросексуална комплементарност тела, идеали и правила подесне и неподесне мушкости и женскости, од којих многи почивају на расним кодовима чистоте и табуима који би требало да спрече расно мешање) установљују шта ће се моћи разумети као људско, а шта не, шта ће се узети у обзир као ’стварно’, а шта не, оне установљују онтолошко подручје у којем се телима може дати легитиман израз. Ако у *Невољи с родом* постоји неки позитивни нормативан задатак, онда је реч о захтеву да се легитимност прошири и на тела која се схватају као лажна, нестварна и неразумљива.” (Batler, 2016, стр. 25)

Сексуални начин живота више није само приватна ствар појединца, већ је и много више: симболички, културни, политички и/или биографски ексклузивни начин друштвеног поступања и друштвених структура које их чине негацијама. У родној и квир проблематици се „ради о припадности, праву на самоодређивање, људским правима и људском достојанству, о слободи, егзистенцији и о њиховој структурираној и структуришућој забрани” (Ваар, 2022, стр. 75). Из предложеног тумачења романа произилази закључак, да Јаство може да буде успостављено само онда када је индивидуа у могућности да живи у складу са својим телесним, сексуалним и духовним особеностима. Човеку као социјалном бићу потребна је слобода живљења у друштву и свету који га окружује. У супротном (п)остаје неснађен, непронађен, несрећан. Јеки је, за разлику од већине осталих ликова из романа, имао снаге и храбрости да свој идентитет живи и да га пише упркос свим тада (и сада) владајућим друштвенополитичким забранама

и нормама. Он се фукоовски одупирао угњетавајућим стегама власти и моћи и на крају романа може да слави своју малу-велику личну победу.

Фихте је роман *Палетта* писао од 1965. до 1967. године, а живот у истоименом подрумском клубу посматрао је и у њему учествовао три године (Baumgart, 1985, стр. 31; Nagel, 1985, стр. 38). Читање из незавршеног романа у најпознатијем хамбуршком Старклубу уприличио је 1966. у дотада невиђеној комбинацији с музиком на манифестацији под називом *Beaet-und-Prosa-Show*. Око 1.500 посматрача, међу којима су били и бивши посетиоци „Палете” (који су се у деловима прочитаног текста, неки вољно, а неки невољно препознали) одушевљено су скандирали новој књижевној икони поп-културе, немачкој књижевној претечи модерних родних, квир и постколонијалних студија. А да је Фихте био изненађен и узбуђен и срећан забележиће при крају романа:

„Хајди је прихватила Хајди и ДујуноуБазел је прихватио ДујуноуБазела. А моје несвесно и моје над Ја су тапшали. Ferre Grignard und Ian and the Zodiacs ме нису одуваали с бине. Треба да им пошаљем примерак текста. Да убијем себе од среће? Зато што од овог више не може да се достигне – оно најинтимније јавно и оно најјавније интимно. И зато што се плашим да завршим књигу.” (Fichte, 2010, стр. 335)²¹

Још један срећан завршетак за све скрајнуте, за све несхваћене, за све нас? Можда би и био да Хуберт Фихте није, кратко пре свог 51. рођендана, подлегао последицама AIDS-а, оставивши својим делом за долазеће генерације аманет да се боре против неправде и насиља и наду у неки нови, бољи свет, који још није дошао.

Литература

- Baar, R. (2022). Vielfalt sichtbar machen: sexuelle Lebensweisen im DaF/DaZ-Unterricht. In: A. Freese & V. N. Völkel (Eds.), *Gender_Vielfalt_Sexualität(en) im Fach Deutsch als Fremd- und Zweitsprache* (pp. 73–87). München: IUDICIUM Verlag.
- Batler, Dž. (2001). *Tela koja nešto znače. O diskurzivnim granicama „pola”*. Beograd: Samizdat.
- Batler, Dž. (2012). *Psihички живот моћи. Теорије покораванја*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Batler, Dž. (2016). *Nevolja s rodом. Feminizam i subverzija identiteta*. Loznica: Karpos.
- Baudrillard, J. (1990). *Das Jahr 2000 findet nicht statt*. Berlin: Merve.

²¹ „Heidi hat Heidi akzeptiert und Do you know Basel Do you know Basel. Und mein Unbewußtes und mein Überich klatschten in die Hände. Ferre Grignard und Ian and the Zodiacs haben mich nicht von der Bühne gepustet. Ich soll ihnen ein Exemplar schicken. Ich mich umbringen aus Glück? Weil man nicht mehr erreichen kann - das Innerste öffentlich und das Öffentlichste innerlich. Und weil ich Angst habe, mit dem Buch Schluß zu machen.”

Хубертиј Фихте, „Палејиа“, ипалејијанци, хомосексуалци и друѓи БИТИјанци или: Да ли БИТИ не може бити без хејтеронормативних њрисила?

- Baumgart, R. (1985). Eine wüste Idylle. In: T. Beckermann (Ed.), *Hubert Fichte. Materialien zu Leben und Werk* (pp. 31–34). Frankfurt am Main: Fischer.
- Beckermann, T. (1985). *Hubert Fichte. Materialien zu Leben und Werk*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Bieker, N. (2022). Die Kategorie Geschlecht im DaF/DaZ-Unterricht. In: A. Freese & O. N. Völkel (Eds.), *Gender_Vielfalt_Sexualität(en) im Fach Deutsch als Fremd- und Zweitsprache* (pp. 19–35). München: IUDICIUM Verlag.
- Ewert, F. (2020). *Trans. Frau. Sein. Aspekte gesellschaftlicher Marginalisierung*. Münster: Edition Assemblage.
- Fichte, H. (1974). *Versuch über die Pubertät*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Fichte, H. (1976). *Xango*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Fichte, H. (1976). *Hans Eppendorfer. Der Ledermann spricht mit Hubert Fichte*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Fichte, H. (1978). *Wolli Indienfahrer*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Fichte, H. (2010). *Die Palette*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Hille, A., & Schiedermaier, S. (2021). *Literaturdidaktik Deutsch als Fremd und Zweitsprache*. Tübingen: Narr Verlag.
- Kauer, K. (2019). *Queer lesen. Anleitung zu Lektüren eines normierten Textverständnisses*. Tübingen: Narr Verlag.
- Kilian, E. (2007). Gender Studies und Queer Studies: Neuere Entwicklungen in der Literatur- und Kulturwissenschaft. In: I. Hotz-Devis & Schahadat, Sch. (Eds.), *Ins Wort gesetzt, ins Bild gesetzt. Gender in Wissenschaft, Kunst und Literatur* (pp. 79–98). Bielefeld: Transcript Verlag.
- Kocyba, K. (2022). „Von außen ist es nicht zu erkennen“: Gender und seine (literarische) Interpretation. In: A. Freese & O. N. Völkel (Eds.), *Gender_Vielfalt_Sexualität(en) im Fach Deutsch als Fremd- und Zweitsprache* (pp. 125–137). München: IUDICIUM Verlag.
- Laemmle, P. (1985). Das Auge des Entdeckers. In: T. Beckermann (Ed.), *Hubert Fichte. Materialien zu Leben und Werk* (pp. 255–267). Frankfurt am Main: Fischer.
- Leskovec, A. (2012). „Denn von Dingen, die wir in der Wirklichkeit nur ungerne erblicken, sehen wir mit Freude möglichst getreue Abbildungen“: Von der Lust am Unbehagen. In: K. Donko & N. Šlibar (Eds.), *Gefühlswelten und Emotionsdiskurse in der deutschsprachigen Literatur* (pp. 247–254). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Nagel, W. (1985). Stoff aus Wörtern. In: T. Beckermann (Ed.), *Hubert Fichte. Materialien zu Leben und Werk* (pp. 38–43). Frankfurt am Main: Fischer.
- Reich-Ranicki, M. (1985). Gammeler, Gauner, Genoven. In: T. Beckermann (Ed.), *Hubert Fichte. Materialien zu Leben und Werk* (pp. 47–56). Frankfurt am Main: Fischer.
- Schwarz-Friesel, M. (2007). *Sprache und Emotion*. Tübingen: A. Franke.
- Villa, P. I. (2019). Sex-Gender: Ko-Konstitution satt Entgegensetzung. In: A. Freese & O. N. Völkel (Eds.), *Gender_Vielfalt_Sexualität(en) im Fach Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*. München: IUDICIUM Verlag.
- Völkel, O. N. (2022). Queering DaF/DaZ – queersensible Zugänge für den Sprachunterricht. In: A. Freese & O. N. Völkel, (Eds.), *Gender_Vielfalt_Sexualität(en) im Fach Deutsch als Fremd- und Zweitsprache* (pp. 88–107). München: IUDICIUM Verlag.

- Woltersdorf, V. (Oktober 2003). Queer Theory und Queer Politics. *UTOPIE kreativ*, H. 156, 914–923.
- Žižek, S. (2006). *Škakljivi subjekt. Odsutni centar političke ontologije*. Sarajevo: Šahinpašić.

Marina M. PETROVIĆ JILIH

University of Kragujevac
Faculty of Philology and Arts
Department of German Studies
Kragujevac (Serbia)

Hubert Fichte, “Paleta”, Paletians, Homosexuals and Other BEATians
or: Can’t BEing Be Without Heteronormative Compulsions?

Summary

Building on the current literary and scientific discourse of the German-speaking area, which only began to deal intensively with issues of gender and queer literature at the end of the twentieth and beginning of the twenty-first century, this paper reveals and analyzes the homosexual and gender discourse presented in the auto-fictional novel *Paleta* by homosexual/bisexual author Hubert Fichte. The novel was published in 1968 when homosexual relationships were illegal in the Federal Republic of Germany. The goals of the paper are to investigate the (im)possibility of finding self-knowledge, self-stabilization, and happiness in people who are “different” from others, as well as to shed light on the author’s role as a forerunner of contemporary gender and queer studies. The paper is theoretically based on post-feminist theories, which hold that gender is a culturally established construct of heteronormative societies.

Keywords: beat culture; Paleta pub; gender; sex; heteronormativity; freedom; prohibition; being.

Ovaj članak je objavljen i distribuira se pod licencom *Creative Commons ауџорсиџво-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).